

MARKO RIMAC I GORAN MLADINEO, ZADARSKO OKRUŽJE NA MLETAČKOM KATASTRU IZ 1709. (PRVI DIO- DONJI KOTAR), DRŽAVNI ARHIV U ZADRU, ZADAR, 2009, 201 STR.

MARKO RIMAC, ZADARSKO OKRUŽJE NA MLETAČKOM KATASTRU IZ 1709. (TREĆI DIO- GORNJI KOTAR), DRŽAVNI ARHIV U ZADRU, ZADAR, 2012, 479 STR.

Nakon prikaza druge knjige građe katastra Zadarskoga okružja (Srednjeg kotara) iz 1709. godine autorskog dvojca koji čine Marko Rimac i Goran Mladineo, a koji je za broj 8 ovog časopisa napisao Mladen Domazet, u cilju zaokruživanja cjeline prikazat ćemo preostale dvije knjige iz istoimene trilogije. Radi se o prvom dijelu kritički obrađenih izvora o zadarskome Donjem kotaru spomenutog autorskog tima, odnosno trećoj knjizi građe o Gornjem kotaru, koju je samostalno priredio Marko Rimac. U sve tri knjige ovi pripadnici mlađe generacije hrvatskih povjesničara, koji su prije svega usmjereni na istraživanje rodoslovlja, predstavljaju građu pohranjenu u Državnom arhivu u Zadru, u fondu *Mletački katastri Dalmacije 17. i 18. stoljeća*. Profesionalni interes, regionalna bliskost autora ali i tehnička i stručna podrška samog Zadarskog arhiva omogućili su objavu izvora o području za koje postoji izuzetno malo dostupne objavljene građe, a jednako tako i monografija odnosno eko-historijskih ili kulturno-antropoloških analiza ranoga novoga vijeka.

S obzirom da je nastao na temelju terenskog rada, katastar je tim vredniji jer bilježi promjene na mletačkoj *Novoj stečevini* ali i ilustrira zatečeno stanje u jednom vremenskom odsječku dugoga povijesnog trajanja, prepunom čarki, pograničnih sukoba te ratovanja na dalmatinskom višestrukum pograničju. Taj se prostor nalazio na sustjecištu utjecaja ali i na rubovima moći triju velikih imperija (Mletačke Republike, Osmanskoga Carstva i Habsburške Monarhije). Nakon što su Osmanlije napustili dalmatinsko zaleđe *Serenissima* je željela ubrzano upravno ustrojiti odnosno gospodarski valorizirati prostor stečen mirovnim ugovorima. Prije svega je nastojala u ekonomskom (fiskalnom), vojnom i demografskom smislu iskoristiti značajne (i)migracijske valove te ujedno i zadržati bivše osmanske podanike (Morlake) koji su kao izbjeglice naselili osvojene prostore. Time bi dodatno ekonomski, vojno i demografski oslabili osmanskog susjeda. Određenim poreznim olakšicama pokušali su ih zadržati na minimalnoj zemljišnoj jedinici dostatnoj za uzdržavanje obitelji, prije svega da bi stabilizirali vlastitu vojnu organizaciju osvojenog teritorija a doseljeno stanovništvo uključili u specifičan oblik vojnog ustroja mletačkih krajina temeljen na obavezi vojne službe. Autori knjige su katastar s popisima stanovništva i katastarskim mapama za pojedinu banderiju inventivno koristili na način da im je model katastarske čestice poslužio kao mjerna jedinica kvalitete svakodnevnog života te alat za rekonstrukciju raznolikih segmenata svakodnevice, bilo da se radilo o strukturi obitelji, prometnih komunikacijska, bonitetu zemljišta pa čak i mentalnim mapama zadarskoga prostora u ranome novom vijeku.

Prva je knjiga u središte interesa postavila Donji kotar (*Contado inferior*) zadarskoga okružja, prostor od Pakošтана do Galovca te unutrašnjost u okolici Vrane, Tinja i Stankovaca. Radi se o prostoru koji je obuhvaćao petnaest sela, organiziranih u banderije (barjake) na čelu s harambašama ili kapetanima, a pod upravom vranskog ili biogradskog guvernadura. U početnim je poglavljima povijesno i vojno-strateški kontekstualiziran nastanak mletačkoga obrambenog sustava na *Novoj stečevini*, kao i doseljavanje Morlaka u zadarsko zaleđe a sve kroz prizmu valorizacije mletačkoga katastra u specifičnim povijesnim okolnostima u kojima je on nastao. Pored toga, autori kontinuirano propituju interpretacijske mogućnosti katastra kao povijesnog izvora promatranog iz različitih vizura. Knjiga je strukturirana na način da nakon kratkog povijesno-demografskog uvoda u analizu katastarske građe za svaku od spomenutih „katastarskih općina“- banderija slijede sumarne tablice za konkretno selo. Objavljeni podatci uključuju imena i prezimena glave kuće, ponekad i žene, primjerice udovice, te najčešće i ime oca. Potom slijedi popis obradivih i neobradivih površina zemljišta u određenju

kategoriji, te ukupan broj članova pojedine obitelji, nekada i s klasifikacijom prema dobi i spolu, odnosno sposobnosti za vojnu mobilizaciju. Slijede bilješke o vrsti i broju stoke koju obitelj posjeduje. Prijepis izvorne građe na samome kraju prati bibliografija, popis karata i sadržaj.

Knjiga treća donosi izvore o selima Gornjeg kotara (*Contado superior*) Zadarskoga okružja, od Visočana preko Islama do Karina i Kistanja, uključujući i dijelove Podgorja i Bukovice, kojima su upravljali serdari iz roda Mitrovića-Jankovića. Struktura tog kotara je bila raznolikija dijelom i zbog heterogene geomorfološke pa i mikroklimatske situacije, podložnosti buri i hladnom vremenu. Posjedi su u Podgorju i Bukovici nudili manje obradive zemlje, koja je usto bila i lošije kvalitete u odnosu na velike flišne doline na jugu. Stoga je očekivano da su i oraničke površine na sjeveru veće, dok ekonomija transhumantnog stočarstva upotpunjava egzistenciju velikim porodicama sastavljenim od više obitelji. Stihijska podjela i uživanje zemlje zbog partikularne primjene pravne regulative te manja razina militarizacije u odnosu na susjedne osmanske i habsburške posjede doveli su do nereda i otpora Morlaka plaćanju naknade Osmanlijama, od kojih su ipak bili prisiljeni zakupljivati dio oranica. Zbog navedenoga je u Zadarskom okružju paralelno egzistiralo više različitih uređenja; od krajiškog i civilnog društva, preko kolonata pa sve do feudalizma. Nakon kratkog uvoda i bilješke o autoru slijedi niz kvalitetnih reprodukcija katastarskih mapa banderija Gornjeg kotara, te pojedinačne tabele zemljišnih popisa i diferenciranoga broja ljudi i stoke za svako kućanstvo, s upisanim talijaniziranim oblikom imena starješine te njegovom (pretpostavljenom) narodnom varijantom imena. Na kraju knjige je cjelovito kazalo svih posjednika za sva tri kotara Zadarskog okružja (sve tri knjige), indeksiranih prema talijaniziranim (izvornim) varijantama prezimena, uz kazalo karata za treću knjigu. U prijepisu katastika nema detaljnih podataka za pojedine obitelji iz Podgorja iako su na kraju iskazani sumarni podatci. Treća knjiga odskaače višom kvalitetom grafičke opreme odnosno reprodukcija katastarskih mapa od prve dvije knjige ali je ujedno nešto skromnija u popratnoj analitičkoj opremi, korisnoj za razumijevanje građe.

Kroz više od stoljeće i pol osmanske prisutnosti u zadarskom zaleđu stvoren je u razvojnom smislu jaz između primorja i otoka, koji nisu doživjeli destrukcije jačega stupnja s jedne, i kopnene unutrašnjosti s druge strane. Katastarski izvori otkrivaju da razlozi takvog stanja tek dijelom leže u osmansko-mletačkim sukobima na pograničju te ih detektiraju i u posjedovnim, ekonomskim, socijalnim i demografskim politikama Venecije. Stabilizacija mletačke vlasti na *Novoj stečevini* iziskivala je konsolidaciju zauzetog teritorija te se pristupilo izradi katastra koji bi regulirao trajnost osvojenih ili investiranih posjeda. Mletački katastarski zahvati poduzeti su, prije svega u cilju uspostave krajine prema osmanskom krajištu (serhatu) a tek potom bilježenja i korekcije posjedovnih odnosa, iznosa poreza ili reguliranja poljoprivrede, odnosno klasificiranja, melioriranja i rekultiviranja tla. Katastri su demonstrirali moć vlastodržca jer su imali ulogu organizirati život određenog područja s obzirom na vlasništvo i srodstvo. Selektivna je primjena prava omogućila nesustavnu podjelu dva padovanska kampa zemlje po članu obitelji, pa su privilegirane obitelji zaslužnih serdara s jedne strane dobile više od toga dok su manje moćni članovi zajednice, poput udovica, dobili manje od propisanog zemljišnoga minimuma. Osim naseljenih i napuštenih naselja i važnijih fortifikacija detaljne katastarske karte obiluju i nizom oro-hidrografskih, pedoloških i vegetacijskih podataka ali i informacijama o uporabnoj klasifikaciji tla i sličnim komparativno važnim podacima koji dostaju za širu ekohistorijsku analizu zadarskoga kulturnog krajolika. Cjelovitost i višeslojnost katastra kao povijesnoga izvora omogućuje istraživanja vrlo širokog raspona ali istovremeno ukazuje i na neke lokalne specifičnosti mikroperspektive, primjerice one semantičke ili toponimijske provenijencije.

Kritička obrada katastarskih arhivskih izvora kakvu su autori predstavili ovim primjerom postavlja visoke standarde interpretacije sličnih dokumenta. Istovremeno su izvori postali dostupniji istraživačima različitih profila, bilo onima orijentiranim na botaniku, geomorfologiju, arheologiju, arhitekturu, kulturnu ili socijalnu povijest, povijest umjetnosti, ekonomiju, povijest okoliša, bilo pro-

učavateljima rodoslovlja, onomastike, demografije ili migracija. Katastarski fondovi su prikazani kao prvorazredni izvori podataka za analizu u suvremenim diskurzivnim i metodološkim okvirima te stoga mogu odgovoriti na raznorodne zahtjeve pred kojima se istraživači nalaze. Autori su ovakvim čitanjem katastra uspjeli ukazati na određene interpretativne propuste kod prethodnika te razraditi znanstveni model koristeći kartografski i registraturni dio katastra kao cjeline u cilju identifikacije i ubikacije mnogih zagubljenih ili preslojenih toponima iz ranijih razdoblja. Stoga objava zadarskoga katastra bez sumnje predstavlja značajan doprinos struci prije svega jer približava prosječnom čitatelju vrlo vrijednu građu, čije pretraživanje dodatno olakšava iscrpno kazalo svih posjednika Zadarskoga okružja na kraju treće knjige. Taj dio ujedno može poslužiti i kao komparativni materijal za ponuđenu transliteraciju originalne građe. Plan jednog od autora da nastavi s objavljivanjem katastarske građe drugih okruga dalmatinske *Nove stečevine* očito će publici u doglednoj budućnosti ponuditi novu vrijednu građu ali je jednako tako za očekivati da će uspješno nastaviti propitivati nove diskurzivno-interpretacijske modele i mogućnosti šireg, interdisciplinarnog čitanja katastarskih izvora.

Dubravka MLINARIĆ

MIRA KOLAR I PODRAVINA, ZBORNİK RADOVA SA ZNANSTVENOG SKUPA U POVODU 80. OBLJETNICE PROF. DR. SC. MIRE KOLAR – DIMITRIJEVIĆ

Povodom 80-te obljetnice prof. dr. sc. Mire Kolar – Dimitrijević, Povijesno društvo Koprivnica i Društvo za hrvatsku ekonomsku povijesti i ekohistoriju Zagreb organizirali su znanstveni skup njoj u čast, skup se održao u Koprivnici 14. lipnja 2013. godine. Toga dana predstavljen je i ovaj zbornik, u zborniku su objavljeni referati koji su izloženi toga dana na znanstvenom skupu *Mira Kolar i Podravina*. Urednici zbornika su Hrvoje Petrić i Dragutin Feletar, a izdan je u sunakladništvu Izdavačke kuće Meridijani, Povijesnog društva Koprivnica i Društva za hrvatsku ekonomsku povijesti i ekohistoriju Zagreb. U predgovoru urednici navode da *Mira Kolar – Dimitrijević pripada među najplodnije i najsvestranije suvremene hrvatske povjesničare*. Znanstveni skup toga naziva organiziran je u Koprivnici jer se tako rodna Podravina htjela odužiti slavljenicima što se tijekom svog istraživačkog rada često bavila podravskim temama, te tako unaprijedila znanje o povijesti Podravine i njenih stanovnika. U zborniku je objavljeno 12 članaka.

Hrvoje Petrić u članku *Presjek kroz život i rad Mire Kolar – Dimitrijević* donosi podatke o privatnom i javnom djelovanju Mire Kolar – Dimitrijević. Rođena je 9. srpnja 1933. godine u građanskoj obitelji u Koprivnici od oca Vinka i majke Jelisavete r. Peršić. Djetinjstvo je provela u Koprivnici i Virju, a nakon odlaska 1952. godine na studij povijesti u Zagreb tamo živi do danas. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studirala je povijest, etnologiju i arheologiju. Udajom za Vinkovčanina Stojana Dimitrijevića 1952. godine postaje Mira Kolar – Dimitrijević, u tom braku rođena je kćer Bojana 1962. godine. Studij arheologije završila je 1956. godine, povijesti 1958. godine, a 1966. godine završila je i povijest kao glavni predmet. Nakon završetka studija počeli su problemi pronalaska posla u struci. Odbijena joj je molba za posao u Hrvatskom državnom arhivu i gimnaziji, jer nije bila članica Komunističke partije. Prvo radno mjesto dobila je u izvozno – uvoznom poduzeću *Kemikalija* na mjestu pomoćnog referenta. Nakon godinu dana dobila je posao u Arhivu grada Zagreba u Opatičkoj ulici. Posao je bio težak, no ona ga je uspješno radila, trudeći se uvijek biti od koristi strankama. Na arhivskim savjetovanjima upoznala je i ravnatelja osječkog arhiva dr. Kamila Firingera, koji je s velikim marom prikupljao gradivo na području Osijeka i Slavonije. Iako je zavojljela rad u arhivskoj

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen IX. / Broj 9
Zagreb - Samobor 2013.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Goran Đurđević (*Zadar*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2013.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Mlin na rijeci Muri kod Kotoribe (zbirka D. Feletara)